

Nr 26

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig vattenreglering under år 1970 jämte motioner i ämnet.

Genom en den 27 februari 1970 dagtecknad proposition, nr 48, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om tillfällig vattenreglering under år 1970.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en lag, enligt vilken Kungl. Maj:t kan lämna tillstånd att tillfälligt sänka vattenståndet vid befintliga kraftverks- och regleringsdammar under vad som eljest är lagligen gällande. Tillstånd får lämnas bara om det är oundgängligen nödvändigt för landets kraftförsörjning under år 1970. Tillståndet får inte avse längre tid än till utgången av juli månad i år. En förutsättning för tillstånd är vidare att särskilda byggnadsåtgärder inte behöver vidtas för att regleringen skall kunna genomföras. Skadereglering får ske i efterhand vid vattendomstol.

Lagförslaget

Det vid propositionen fogade lagförslaget har följande lydelse.

Förslag

till

Lag**om tillfällig vattenreglering under år 1970**

Härigenom förordnas som följer.

1 §

Om det är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till landets kraftförsörjning under år 1970, får Konungen lämna tillstånd till tillfällig vattenreglering enligt denna lag efter ansökan av deltagarna i regleringsföretag eller ägare till kraftverk vid vilket reglering ej sker.

2 §

Tillstånd får avse reglering av vattnets avrinning vid befintlig kraftverks- eller regleringsdamm och innefatta rätt för sökanden att sänka vattenståndet till viss gräns under den som eljest är lagligen gällande.

3 §

Tillstånd får ej avse längre tid än till utgången av juli 1970. Det får förbindas med särskilda villkor om vattenhushållning och annat.

4 §

Tillstånd får meddelas endast under förutsättning att särskilda byggnadsåtgärder icke behöver vidtagas för att sänkningen skall kunna genomföras.

5 §

Ansökan skall innehålla uppgift om den gräns till vilken sänkning bör få ske, om det krafttillskott som därigenom kan uppkomma, om beräknade skadeverkningar och om uppskattade skadebelopp samt i övrigt de upplysningar som behövs för bedömning av företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar. Om ansökan avser flera företag, skall anges i vilken ordning de bör tagas i anspråk med hänsyn till främst skadeverkningarna.

6 §

I fråga om delaktighet gäller samma bestämmelser för reglering enligt denna lag som för det företag till vilket regleringen ansluter.

7 §

Sedan tillstånd lämnats gäller vattenlagen (1918: 523) i tillämpliga delar för företaget, om annat ej följer av denna lag.

8 §

För företag enligt denna lag erlägges fiskeavgift och regleringsavgift som beräknas enligt de grunder som anges i 2 kap. 10 § och 4 kap. 14 § vattenlagen (1918: 523).

9 §

Beslut om tillstånd sändes till vattenrättsdomaren i den vattendomstol, inom vars domsområde regleringen skall utövas. När beslutet kommit vattenrättsdomaren till handa anses därmed ett ansökningsmål ha anhängiggjorts vid vattendomstolen.

10 §

Vattenrättsdomaren skall ofördröjligen utfärda kungörelse, som skall innehålla redogörelse för tillståndsbeslutet, uppgift om aktförvarare samt erinran om innehållet i 11—13 §§. Kungörelsen skall införas i en eller flera av ortens tidningar. Kungörelsen och avskrift av beslutet skall tillställas aktförvarare, kammarkollegiet, fiskeristyrelsen, statens naturvårdsverk samt berörda länsstyrelser, kommuner och flottningsstyrelser.

11 §

Om det behövs skall vattenrättsdomaren snarast efter det att tillståndsbeslutet tillställts honom utse sakkunniga enligt 11 kap. 45 § vattenlagen (1918: 523).

12 §

När sökanden tar tillstånd i anspråk, skall han lämna vattenrättsdomaren meddelande därom. Vattenrättsdomaren skall kungöra meddelandet på sätt som anges i 10 § samt underrätta de sakkunniga om meddelandet.

13 §

Före den 1 november 1970 skall sökanden till vattenrättsdomaren inkomma med inlaga, upptagande dels beskrivning av företaget, dels de upplysningar i övrigt som behövs för att bedöma ersättningsfrågorna, dels uppgifter på berörda fastigheter, vederbörande fastighetsägares eller nyttjanderättshavares namn och hemort samt de ersättningsbelopp sökanden anser böra utgå, dels underlag för beräkning av avgifter enligt 2 kap. 10, 4 kap. 14 och 11 kap. 95 §§ vattenlagen (1918: 523). I övrigt skall bestämmelserna om ansökan enligt 11 kap. 17 § 2 vattenlagen (1918: 523) gälla i tillämpliga delar för inlaga som sagts nu.

Försummar sökanden vad som åligger honom enligt första stycket, får vattenrättsdomaren vid vite förelägga honom att fullgöra sin skyldighet.

14 §

Anspråk på ersättning för skada eller intrång som ej förutsetts av vattendomstolen skall, för att kunna tagas upp till prövning, anmälas hos vattenrättsdomaren inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som vattendomstolen kan komma att föreskriva, räknat från utgången av år 1970.

15 §

Tages ej tillstånd i anspråk, skall sökanden lämna underrättelse härom till vattenrättsdomaren. Sådan underrättelse skall behandlas som återkallelse av talan.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Motionsyrkanden

I samband med propositionen behandlas följande i anledning av denna väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 1006 av herr *Pettersson, Karl*, och fröken *Stenberg* och II: 1165 av herrar *Nilsson* i Agnäs och *Petersson* i Gäddvik i vilka motioner hemställs

”att riksdagen måtte besluta att den i Kungl. Maj:ts proposition nr 48 år 1970 föreslagna lagen om tillfällig vattenreglering under år 1970 ej får tillämpas på Kultsjön och liknande regleringsföretag, vilka icke tidigare ansetts tillåtliga av Kungl. Maj:t eller Vattenöverdomstolen, men av sökanden icke fullföljts till Kungl. Maj:t,

att 3 § i den föreslagna lagen ändras till — — — Tillstånd *skall* förbindas med särskilda villkor om vattenhushållning och annat. Samma paragraf tillägges: Vattenrättsdomare skall tillfrågas angående vattenhushållningsbestämmelser,

att tillägg göres till 12 § i lagförslaget så att frågor, vilka redan löper på prövotid i det ordinarie vattenmålet om ifrågavarande projekt enligt 11 kap. 66 § 2 mom. vattenlagen automatiskt också skall omfatta den ytterligare skada som åvägbringas av den föreslagna utvidgningen av vattenregleringen samt

att åt vederbörande utskott måtte uppdragas att utarbeta härför erforderlig författningstext”.

B. motionen II: 1164 av fru *Marklund* och herr *Hermansson* vari hemställs

”att riksdagen i sitt utlåtande till Kungl. Maj:ts proposition nr 48/1970 måtte understryka de i denna motion anförda synpunkterna om skadeersättningsärendenas handläggning i syfte att trygga berörda sakägares intressen”.

Gällande ordning

Utskottet hänvisar till propositionen s. 4—6.

Centrala Driftledningens (CDL) framställning

Utskottet hänvisar till propositionen s. 6—8.

Departementschefen

Såsom framgår av CDL:s framställning har det uppstått en allvarlig situation för kraftförsörjningen. Detta beror främst på att somrarna 1968 och 1969 varit extremt nederbördsfattiga och att även hösten och vintern mellan dessa somrar medfört nederbördsunderskott. Trots att en förbättrad situation inträdde under hösten 1969 finns nu i vattenmagasinen bara hälften av den vattenmängd som är normal för årstiden. Inträder inte en förändring i vattentillgången under den närmaste tiden kan det enligt CDL under våren 1970 uppkomma en elbrist på 1 000 milj. kWh. För att förhindra en sådan situation har CDL satt i gång en kampanj för frivillig konsumtionsbegränsning. Ger inte denna kampanj avsett resultat måste andra åtgärder vidtas. CDL har bedömt läget så att det måste införas möjlighet att tvångsmässigt begränsa konsumtionen och att tillskapa ett krafttillskott genom att vissa regleringsmagasin tillfälligt avsänks under fastställda nedre vattenståndsgränser. Övervägandena har utmynnat i en framställning till Kungl. Maj:t med begäran att en elransoneringslag införs och att Kungl. Maj:t vidtar sådana åtgärder att tekniskt tillgängliga vattenkraftresurser får utnyttjas utan förhandsprövning vid vattendomstol.

Som jag inledningsvis nämnde har den 13 februari 1970 till lagrådet remitterats förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft. Vid remissen till lagrådet konstaterade chefen för industridepartementet att åren 1968/70 ser ut att bli en betydligt värre torrperiod än åren 1946/48 som är den för vattenfallsverket tidigare svåraste torrperioden i en 40-årig observationsserie. Han anförde att man för att undvika en bristsituation måste räkna med en reglering av förbrukningen, om inte en väsentlig förändring i vattentillgången inträder under den närmaste tiden. Den i lagrådsremissen föreslagna lagen ger möjlighet att införa statlig reglering på området. En sådan reglering skall i första hand ta sikte på förbrukningen av elektrisk kraft för industriellt ändamål och för reklambelysning. Hushållsbrukningen avses åtminstone inte inledningsvis bli berörd. Lagstiftningen föreslås träda i kraft snarast möjligt och gälla till utgången av juni 1971.

Den föreslagna ransoneringslagen kommer som antytts att kunna drabba industrier. Detta kan i sin tur leda till driftinskränkningar eller driftstopp och som följd härav omdisponering av ledigheter och arbetstider eller t. o. m. permitteringar av arbetskraft. Det är ytterst angeläget att så långt som möjligt begränsa de oförmånliga verkningarna av en elransonering. Mot bakgrund härav finns det anledning att nu också överväga CDL:s förslag att komplettera ransoneringslagstiftningen med en lagstiftning om rätt att utan förhandsprövning vid vattendomstol underskrida fastställda vattenståndsgränser i reglerings- och kraftverksmagasin. Genom en sådan lagstiftning skulle enligt CDL kunna uppnås ett krafttillskott på maximalt 500 milj.

kWh. Ett sådant tillskott skulle minska behovet av ransoneringsåtgärder.

I vanliga fall lämnas tillstånd till vattenreglering av vattendomstol. Innan tillstånd ges sker en omsorgsfull prövning av det sökta företagens tillåtlighet med hänsyn framför allt till skadeverkningarna. CDL:s förslag innebär — med hänsyn till att tillstånden måste ges inom de närmaste månaderna och omedelbart efter det att lagstiftningen har trätt i kraft — att prövningen blir summarisk. Mot bakgrund av vad jag tidigare har sagt om de olägenheter en bristsituation kan föranleda är enligt min mening förhållandena i dag sådana att en tillfällig lagstiftning av föreslagen innebörd är försvarbar, särskilt som skadorna sannolikt inte blir av alltför ingripande natur. Sänkningarna avses nämligen ske endast under en kort tid och bara i befintliga reglerings- och kraftverksdammar. I de flesta fall torde man kunna räkna med att de skador som skulle uppstå genom en sådan sänkning blir av begränsad art. Skadorna kan bl. a. drabba fiske, vintervägar, flottning, virkesutdrivning och båtfart.

Mot bakgrund av det nu anförda anser jag mig kunna föreslå införande av en lag som gör det möjligt att ge tillstånd till tillfällig vattenreglering för kraftförsörjningsändamål i enlighet med vad CDL har begärt. Det är emellertid angeläget att tillståndsmöjligheten utnyttjas bara om kraftsituationen blir sådan att tillstånd oundgängligen behövs med hänsyn till landets kraftförsörjning. Om det finns risk för mycket svårartade skador, bör tillstånd över huvud taget inte ges. Lagen bör begränsas att gälla kraftbehovet under år 1970, men meddelat tillstånd bör ej få gälla längre tid än fram till utgången av juli 1970. Medger omständigheterna det, bör återfyllningen ske tidigare.

Vad gäller frågan om vilket organ som bör pröva frågor om tillstånd talar följande skäl för att lägga prövningen hos Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t har den nödvändiga överblicken över landets samlade krafttillgångar och kan lätt få kännedom om det successiva behovet av kraft under våren. Endast genom en central prövning uppnås en rättvis och lämplig prioritering mellan de aktuella företagen i landet. Jag förordar därför att tillståndsprövningen får ankomma på Kungl. Maj:t.

Lagen bör omfatta endast regleringsföretag för kraftändamål eller, om reglering ej sker f. n., sådant kraftverksföretag, för vilket en sänkning av vattenståndet i kraftverksdammen kan ske. Tanken är att beträffande den förstnämnda typen av företag tillståndet skall ges till den eller dem som bedriver års- eller flerårsreglering eller, om sådan reglering inte förekommer, till den eller dem som bedriver korttidsreglering. Bedrivs korttidsreglering inom de gränser som har föreskrivits för års- eller flerårsreglering, bör tillståndet ges den som bedriver sistnämnda reglering.

CDL har begränsat sin framställning till att avse endast tekniskt tillgängliga vattenkraftresurser. Detta innebär att bara sådana vattenmagasin behöver tas i anspråk beträffande vilka det inte krävs särskilda byggnads-

åtgärder för att en sänkning av vattenståndet skall kunna genomföras. Denna begränsning bör komma till uttryck i lagtexten.

Med tanke på skaderegleringen, som jag skall beröra närmare strax, och på det inbördes förhållandet mellan de olika intressenterna i ett regleringsföretag är det angeläget att sökandena till det nya företaget enligt den föreslagna lagen är samma som de vilka är delaktiga i det företag som skall utvidgas genom den begärda sänkningen. Beträffande många av de regleringsföretag som kan bli aktuella för avsänkning pågår nämligen skadereglering, och det blir enklast för alla parter om partsförhållandena är i princip desamma i det gamla och i det nya företaget. Detta gäller också i förhållandet mellan de olika regleringsintressenterna. Gäller det en avsänkning vid en kraftstation, där reglering inte förekommer, uppkommer inga motsvarande problem, eftersom tillståndet till avsänkning då skall meddelas kraftverksägaren. Med hänsyn härtill bör tillstånd enligt den nya lagen inte få meddelas annan än den som har rätt att reglera det vattenmagasin som utvidgas genom tillståndet eller, om det är fråga om att underskrida dämmningsgränsen vid en kraftstation där reglering inte sker, kraftverksägaren. I fråga om delaktighet i den tillfälliga regleringen bör gälla samma bestämmelser som i det företag till vilket denna ansluts.

För bedömningen av en ansökan om avsänkning är det nödvändigt att ha kännedom om det krafttillskott som behövs för att täcka elbristen i landet. Jag förutsätter att CDL håller Kungl. Maj:t successivt orienterad om detta. I övrigt bör sökanden i varje enskilt fall tillföra Kungl. Maj:t det grundläggande materialet. Ansökan bör därför innehålla besked om den nedre gräns till vilken sänkning bör få ske, om det krafttillskott som kan uppkomma därigenom, om de beräknade skadeverkningarna och de uppskattade skadebeloppen samt i övrigt de upplysningar som behövs för bedömning av företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar. Om ansökningen avser flera företag bör anges i vilken ordning de bör tas i anspråk främst med hänsyn till skadeverkningarna.

För att få en översiktlig bild av befarade skadeverkningar bör Kungl. Maj:t till komplettering av de uppgifter som sökanden har lämnat i varje ärende infordra yttranden från bl. a. statens naturvårdsverk, kammarkollegiet och fiskeristyrelsen. Även de vattenrättsdomare, som har kännedom om de företag som avses bli ytterligare reglerade, bör höras, bl. a. för att man skall få besked om behovet av särskilda vattenhushållningsbestämmelser.

Kungl. Maj:ts beslut bör få förbindas med särskilda villkor på samma sätt som sker i fråga om företag enligt 4 kap. 13 § vattenlagen. Närmast har jag i åtanke speciella bestämmelser för vattenhushållningen. Kungl. Maj:t bör också som villkor kunna föreskriva att sökanden ställer säkerhet för reglering av de skador som kan komma att uppstå. Slutligen bör Kungl. Maj:t i särskilda fall kunna ålägga sökanden att utge bidrag för sådant särskilt ändamål som är av betydelse för den bygd som berörs av företaget.

Förfarandet i övrigt bör utformas så att, sedan Kungl. Maj:t lämnat tillstånd, ärendets fortsatta handläggning sker vid vattendomstol. Vattenlagens bestämmelser bör därvid gälla i största möjliga utsträckning. Bestämmelserna om tillåtlighet i 2 kap. om bl. a. byggande i vatten skall inte tillämpas, eftersom vattendomstolen inte har att pröva tillståndsfrågan. Reglerna om oförutsedd skada och beviskyldighet enligt kapitlet bör dock gälla, men på grund av att bestämmelsen om oförutsedd skada inte kan tillämpas utan vidare, bör en särskild bestämmelse tas in i lagen härom. Av central betydelse för skaderegleringen blir bestämmelserna i 9 kap. om ersättning och 11 kap. om förfarandet vid vattendomstol. Företag enligt lagen bör införas i vattenboken och straff bör kunna utdömas för överträdelse av de vattenhushållningsbestämmelser som Kungl. Maj:t kan ha meddelat. Bl. a. på grund härav bör 12 och 13 kap. gälla i vissa delar. Även 14 kap. kan bli tillämpligt bl. a. med hänsyn till att bestämmelser om akförvarare finns där. Som synes kommer ett stort antal av vattenlagens regler att behöva tillämpas i målen enligt den föreslagna lagen sedan de blivit anhängiga vid vattendomstolen. På grund härav och då svårigheter möter att exakt ange vilka bestämmelser som avses bör föreskrivas att vattenlagen skall gälla i tillämpliga delar för företaget, om annat ej följer av den föreslagna lagen.

Enligt min mening bör sökanden förpliktas att betala fiskeavgifter, regleringsavgifter och domstolsavgifter för sådana företag som tillåts enligt den föreslagna lagen. Beträffande fiskeavgifter och regleringsavgifter gäller enligt vattenlagen att de utgår fr. o. m. kalenderåret efter det då byggnadsarbeten påbörjats resp. tillstånd till vattenreglering först tas i anspråk. Med hänsyn till den tillfälliga regleringens engångsnatur kan därför avgiftsreglerna i 2 kap. 10 § och 4 kap. 14 § vattenlagen inte göras direkt tillämpliga för sådan reglering. Det bör därför föreskrivas att ifrågavarande avgifter skall utgå för tillfälliga regleringar och att de skall beräknas enligt de grunder som finns angivna i vattenlagen. Någon särskild föreskrift beträffande domstolsavgiften behövs inte vid sidan av den allmänna hänvisningen till vattenlagen.

Med hänsyn framför allt till att vattenrättsdomaren bör ha möjlighet att på ett tidigt stadium utse sakkunniga enligt 11 kap. 45 § vattenlagen är det viktigt att målet blir anhängiggjort vid vattendomstol snarast efter det Kungl. Maj:t har meddelat tillstånd. Kungl. Maj:ts tillståndsbeslut bör därför omedelbart tillställas vattenrättsdomaren, och när beslutet har kommit denne till handa bör ett mål anses ha blivit anhängiggjort vid vattendomstolen. Målet bör behandlas som ansökningsmål och bestämmelserna i 11 kap. vattenlagen om förfarandet vid vattendomstol gälla i tillämpliga delar. Härigenom kommer bl. a. de för sakägarna gynnsamma rättegångskostnadsregler som gäller för sådana mål att bli tillämpliga.

Innehållet i Kungl. Maj:ts beslut bör kungöras i ortspressen och delges kammarkollegiet, fiskeristyrelsen, statens naturvårdsverk samt de länssty-

relser, kommuner och flottningsstyrelser som berörs av företaget. Kungörelsen bör bl. a. innehålla redogörelse för tillståndsbeslutet, besked om aktförvarare i målet samt erinran om vissa bestämmelser som gäller för det fortsatta förfarandet. Beslutet och kungörelsen behöver inte tillställas varje sakägare särskilt. Däremot kan det vara lämpligt att vattenrättsdomaren underrättar kända sakägareombud. Genom dessa underrättelser och kungörelsen får de som har intresse av saken möjlighet att påverka handläggningen av exempelvis frågan om utseende av sakkunnig.

För att skadefrågorna skall kunna regleras så snart som möjligt, sedan det reglerade vattenmagasinet har återfyllts, bör sökanden åläggas att i inlaga till vattenrättsdomaren precisera sina ersättningserbjudanden före den 1 november 1970. Denna inlaga bör vidare innehålla bl. a. en beskrivning av företaget samt underlag för beräkning av fiske-, reglerings- och domstolsavgifter. Inlagan bör behandlas på samma sätt som en ansökan i mål enligt 11 kap. 17 § 2 vattenlagen. Detta innebär att inlagan skall ges i minst sex exemplar och att den skall kungöras och delges enligt reglerna i 11 kap. 32—37 §§. Beträffande den fortsatta handläggningen bör frågorna behandlas i den ordning som brukar tillämpas för prövning av motsvarande frågor i vanliga reglerings- och kraftverksmål. Detta följer av att ett ansökningsmål anses ha anhängiggjorts när Kungl. Maj:ts beslut kommit till vattenrättsdomaren och att vattenlagen i tillämpliga delar gäller sedan tillstånd meddelats till företag enligt lagen. Eftersom det för målets fortsatta gång är nödvändigt att inlagan verkligen kommer in till vattenrättsdomaren, bör denne kunna vid vite förelägga sökanden att fullgöra vad som åligger honom i detta hänseende.

Har byggnad i vatten verkställt utan förhandsprövning vid domstol är byggnadens ägare enligt 2 kap. 26 § vattenlagen bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde före byggnadens tillkomst. Bestämmelsen är även tillämplig på vattenreglering. Har ett företag genomförts med stöd av den nu föreslagna lagen utan att ersättningsfrågorna prövats på förhand föreligger en sådan situation som avses i 2 kap. 26 §. Det blir således sökanden och inte den skadelidande sakägaren som får stå den risk, vilken följer av svårigheten att efteråt visa, hurudana förhållandena tidigare varit i vattnet.

Om sökanden tar sitt tillstånd i anspråk är det angeläget att detta blir offentliggjort. Vattenrättsdomaren har intresse av att veta om tillståndet utnyttjas bl. a. för att kunna föranstalta om syn eller underrätta de sakkunniga så att de kan företa de undersökningar som behövs. Också sakägarna är betjänta av ett besked i frågan. Vattenrättsdomaren bör därför underrättas omedelbart när ett tillstånd har tagits i anspråk. Även i det fall att sökanden inte tar tillståndet i anspråk bör vattenrättsdomaren underrättas. En sådan underrättelse kan lämpligen behandlas som en återkallelse av talan. Detta medför bl. a. att 11 kap. 25 och 56 §§ vattenlagen blir tillämp-

liga. Målet kan, sedan underrättelsen behandlats på föreskrivet sätt, avskrivast från vidare handläggning.

Lagrådsbehandlingen

Lagrådet har lämnat det dit remitterade lagförslaget utan erinran.

Motionerna

I motionerna I: 1006 av herr Karl Pettersson och fröken Stenberg och II: 1165 av herrar Nilsson i Agnäs och Petersson i Gäddvik anföres:

Situationen är oroande beträffande försörjningen med elkraft, men detta oaktat torde det ur rättssäkerhetssynpunkt böra göras vissa påpekanden beträffande det i proposition nr 48: 1970 intagna lagförslaget och de konsekvenser, som kan drabba enskilda sakägare vid ett införande av lagförslaget utan att vidtaga erforderliga ändringar.

Enligt förslaget kan det finnas möjlighet att tidigare av Kungl. Maj:t avslagna ansökningar om utökning av regleringsåtgärder på nytt kan aktualiseras och i skydd av denna "krislag" få komma till utförande. Samma förhållande kan inträffa med ärenden, som avgjorts av vattenöverdomstolen, men av sökanden icke fullföljts till Kungl. Maj:t.

Skadorna har i dessa fall bedömts vara av sådan storleksordning att regleringsåtgärderna icke ansetts tillåtliga.

Sådana åtgärder kan bl. a. vara tillfälliga vattenregleringar.

För att bevisa dessa förhållanden kan såsom exempel anföras ansökan om tillfällig vattenreglering av Kultsjön.

Tillfällig vattenreglering av Kultsjön

Kultsjön är det näst översta vattenmagasinet i Ångermanälvens flodsystem. Ansökan om reglering inkom den 22.4.1953. Mellanbygdens Vattenöverdomstol lämnade i dom 27.5.1958 tillstånd till en reglering av sjön mellan nivåerna $+4 - 1 \text{ m} = 5 \text{ m}$ amplitud och ogillade samtidigt en begäran om att till Kungl. Maj:t hänskjuta frågan om ytterligare 2 m avsänkning till -3 m . Domen fastställdes av vattenöverdomstolen den 16.11.1964.

Regleringstillståndet togs i anspråk under år 1959. Det skall tilläggas att Kungl. Maj:t i beslut 1.2.1957 med stöd av 4 kap. 13 § vattenlagen förbehållit sig rätten pröva huruvida hinder mot Kultsjöns reglering förelåg.

Kungl. Maj:t har vid behandlingen av ansökan, som därvid avsåg reglering mellan $+4$ och -3 m uttalat, att hinder mot det ansökta regleringsföretaget vid uppdämning till $+4 \text{ m}$ och sänkning till höjden -3 m från de synpunkter som vid prövning enligt 4 kap. 13 § vattenlagen skulle beaktas förelåg.

Kungl. Maj:t fann jämväl, att av samma orsaker hinder mötte mot reglering av Kultsjön även om sänkningen begränsades till -1 m , men att på grund av allmänna intressen ett till -1 m begränsat företag kunde tillåtas mot att sökandena ställde sig åtskilliga villkor till efterrättelse.

Kultsjön har alltså redan fått regleras och kultsjöborna har fått göra sto-

ra uppoffringar av hänsyn till det allmänna intresset, då i och för sig ingen som helst reglering av sjön är tillåttlig jämlikt vattenlagen.

Sjön påverkas därjämte av regleringen av den uppströms belägna sjön Ransaren.

Fiske

Det ansökta regleringsföretaget vid sänkning till -3 m skulle ge 37 milj. kWh = 1 ‰ (en promille) av 1 normalårsförbrukning.

Detta ringa krafttillskott kan inte stå i proportion till den skada på fiske som man får i den redan hårt drabbade Kultsjön. Fiskeskadan torde bli bl. a. en reproduktionsskada som yttrar sig i flera år och i sämsta fall i flera fisk-generationer.

Bl. a. finnes höljor vilka vid ytterligare avsänkning avskäres från sjön. Isen lägger sig på botten, syrebrist, kvävning och i värsta fall bottenfruset vatten med stor fiskeskada som följd.

Kungl. fiskeristyrelsen har 10.4.1964 (vid den tidigare behandlingen av den tillfälliga avsänkningen) avgivit ett utlåtande vari uttalats bl. a. att den begärda utökningen av regleringen kan medföra avsevärd såväl kvantitativ som kvalitativ försämring av sjöns fiskebestånd samt att det är av synnerlig betydelse att i Kungl. Maj:ts beslut 24.1.1958 gjorda avvägningen mellan kraftverksintresset och fiske jämte övriga motstående intressen å andra sidan bibehålles.

Miljövård

Kultsjöbygden har genomgått en strukturomvandling på grund av sjöreglering som berövat bygden dess viktigaste näringsgren — fisket.

Man har satsat hårt på turismen och därför är man rädd om de naturvärden som finnes kvar.

Kultsjön är redan nu så hårt reglerad och miljön så skadad att varje ytterligare ingrepp medför en stor marginell skada.

Isförhållandena i trakten av exempelvis Saxnäs — där man lever i stor utsträckning på turismen — är redan på grund av regleringen ytterligt labila och en avsänkning med ytterligare 2 m skulle åstadkomma en skada på isarna i sådan utsträckning att de icke skulle gå att begagna.

Detta skulle medföra avbräck för turistnäringen inte bara tillfälligt, utan på sikt genom att bygden får dåligt rykte och då blir verkningarna mångåriga.

Sammanfattning

Den föreslagna lagen om tillfällig vattenreglering under år 1970 bör således ej få tillämpas beträffande Kultsjön. Kultsjön och liknande regleringsföretag, vilka icke tidigare ansetts tillåtliga av Kungl. Maj:t eller Vattenöverdomstolen, skall undantagas från de företag, vilka omfattas av den tillfälliga lagstiftningen.

Allmänt

Reglering av ett vattenmagasin i ett flodsystem har långtgående verkningar såväl i tiden som den geografiska utsträckningen. Det mest framträdande problemet är återfyllnaden av magasinet och nedanförliggande magasin, spe-

ciellt under vattenfattiga år och år därefter då viss konkurrens föreligger om tillrinningen för återfyllnad av magasinen.

Kraftintressenterna eftersträvar därvid största lönsamhet ofta med bortseende från motstående intressen. Givetvis sker detta inom den ram som givres av vattendomarnas regler beträffande vattenhushållningen. Det förefaller därför angeläget att vid tillstånd enligt den föreslagna lagen vattendomstol hade att föreskriva de villkor, som erfordrades ur miljövardssynpunkt och med hänsyn till andra motstående intressen. Bl. a. villkor som skall komma till efterrättelse redan under förestående avsänkings- och återfyllnadsperiod. På grund av i propositionen åberopad tidsnöd med behandling av ärenden kan sådan behandling i vattendomstol komma i efterhand. Ett villkor för tillåtlighet *skall* vara i sådana fall att vattenrättsdomaren har att fastställa de vattenhushållningsbestämmelser som skall gälla. I lagförslaget sägs att vattenrättsdomare bör tillfrågas. I propositionen sägs vidare att vattenrättsdomare bör tillfrågas angående vattenhushållningsbestämmelserna. En sådan åtgärd skall vara obligatorisk och det dispositiva ordet "bör" utbytas mot det indispositiva ordet "skall".

§ 12 i lagförslaget bör ändras så att frågor, vilka redan löper på provotid i det ordinarie vattenmålet, om ifrågavarande objekt enligt 11 kap. 66 § 2 mom. vattenlagen automatiskt också skall omfatta den ytterligare skada som åvägabringas av den nu föreslagna utvidgningen av regleringen. Exempel på sådan skada är fiske.

Intages icke sådan ändring kan rättsförlust åstadkommas om sakägarna, på grund av att frågan löper på provotid i det ordinarie målet, tror att de ej behöver anmäla skada enligt 14 § i propositionens lagförslag.

I motionen II: 1164 av fru Marklund och herr Hermansson anföres:

Även om inga invändningar i sak kan resas mot att i rådande läge tillgripa en tillfällig vattenreglering bör beslutet härom få en sådan utformning, att tillbörlig hänsyn tas till sakägarnas och den berörda bygdens intressen. I ett uttalande av generaldirektör Grafström i ett TV-program helt nyligen förklarades, att "sänkningarna kommer endast att beröra huvudsakligen sjöar i obebodda områden". Uttrycket "huvudsakligen" är naturligtvis länjbart. Det är dock uppenbart att åtskilliga sjöar i bebodda områden kommer att bli berörda av den förutsedda vattenregleringen.

Som exempel på ett sådant område kan nämnas Tåsjön i västra Ångermanland. Runt denna sjö finns en levande jordbruksbygd. En ytterligare sänkning av nivån skulle innebära en förfulning av bygden med en för befolkningen och ur turistsynpunkt ogynnsam effekt även på längre sikt. Olägenheter skulle också uppstå i form av försämrad grundvattenförsörjning. Även de kommunala badplatserna skulle bli ogynnsamt berörda genom behövliga transporter av simskoleelever till badplatser där kurser kan genomföras.

Befolkningen hyser erfarenhetsmässigt starka farhågor att de ersätningar som kan väntas bli beviljade blir ytterligt blygsamma. När det därför blir fråga om en vattenreglering utöver vad som eljest normalt anses tillrådligt bör vid antagandet av riksdagens beslut klart uttalas, att de i bygden boende människorna och kommunerna i egenskap av sakägare tillerkännes en tillfredsställande kompensation för de uppkomna olägenheterna.

I det anförda exemplet ger enligt uppgifter i ortspressen Tåsjöns sänkning till nivån 266 ett tillskott om ca 30 milj. kilowattimmar. För producenten innebär det med gällande priser ca 1 miljon kr. Den inkomstmässiga effekten av vattenregleringen bör möjliggöra en tillfredsställande kompensation.

I propositionen nämnes särskilt (sid. 11), att för att få en översiktlig bild av de befarade skadeverkningarna bör Kungl. Maj:t till komplettering av de uppgifter sökanden har lämnat i varje ärende infordra yttrande från bl. a. naturvårdsverket, kammarkollegiet och fiskeristyrelsen. Detta är av stor betydelse. Ett ytterligare beaktande av intresset att få skadeersättningsärendena allsidigt belysta är att ge den berörda befolkningen möjlighet att före ersättningsärendenas avgörande göra sin mening gällande. Detta kan lämpligen ske genom att berörda kommuner ges möjlighet att avge yttranden. Ekonomiska och naturvårdsintressen talar för en sådan anordning.

Utskottet

Utskottet hänvisar i fråga om det huvudsakliga innehållet i propositionen till den i det föregående intagna redogörelsen.

De i ämnet väckta motionerna berör endast detaljer i förslaget. Utskottet uppehåller sig i det följande bara vid dessa frågor. I övrigt föranleder propositionen inte något uttalande från utskottets sida.

I motionerna I: 1006 av herr Karl Pettersson och fröken Stenberg och II: 1165 av herrar Nilsson i Agnäs och Petersson i Gäddvik yrkas på skäl som närmare redovisats ovan att riksdagen beslutar att den föreslagna lagen ej får tillämpas på Kultsjön och liknande regleringsföretag, vilka icke tidigare ansetts tillåtliga av Kungl. Maj:t eller av vattenöverdomstolen men av sökanden icke fullföljts till Kungl. Maj:t.

Enligt 1 § i lagförslaget får tillståndsmöjligheten utnyttjas bara om kraftsituationen blir sådan att tillstånd oundgängligen behövs med hänsyn till landets kraftförsörjning. Om det finns risk för mycket svårartade skador, bör enligt uttalande i lagmotiven tillstånd över huvud taget inte ges. Enligt 5 § skall sökanden för att möjliggöra bedömning i bl. a. detta hänseende lämna uppgift om de beräknade skadeverkningarna och de uppskattade skadebeloppen samt i övrigt de upplysningar som behövs för bedömning av företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar. Om ansökningen avser flera företag bör enligt samma lagrum anges i vilken ordning de bör tas i anspråk främst med hänsyn till skadeverkningarna.

Utskottet har erfarit att — såsom ock förutskickats i departementschefens uttalande i propositionen — Kungl. Maj:t kommer att infordra yttranden från bl. a. statens naturvårdsverk, kommerskollegiet och fiskeristyrelsen för att kunna bedöma skadeverkningarna i varje enskilt ärende. Vidare hörs de vattenrättsdomare, vilka har kännedom om de företag som avses bli ytterligare reglerade, för att besked skall erhållas om behovet av särskilda vattenhushållningsbestämmelser. Genom denna remissbehandling kan den tillfälliga avsänkningens verkningar i bl. a. de av motionärerna nämnda hänseendena, fisket och naturvårdsintresset, antas bli sakkunnigt belysta. Utskottet, som inte anser sig böra göra någon egen bedömning av vilka regleringsmagasin som bör bli föremål för tillfällig avsänkning enligt lagen eller

turordningen dem emellan, förutsätter att Kungl. Maj:t vid tillståndsgivningen tar nödig hänsyn till vad som framkommer i utlåtandena från de nämnda ansvariga myndigheternas sida och — som ovan förutskickats — inte ger tillstånd om det finns risk för mycket svårartade skador. Med hänsyn till vad sålunda anförts bör motionsyrkandet avslås.

Enligt 3 § i lagförslaget får tillstånd enligt lagen förbindas med särskilda villkor om vattenhushållning och annat.

I motionerna I: 1006 och II: 1165 hemställes att paragrafen ändras så att tillstånd obligatoriskt förbinds med särskilda villkor om vattenhushållning och annat. Vidare yrkas att det skall fogas ett tillägg till paragrafen om att vattenrättsdomaren skall tillfrågas angående vattenhushållningsbestämmelser.

Såsom framgår av den i det föregående intagna redogörelsen för departementschefens uttalanden i propositionen är avsikten att tillståndsbeslut bör få förbindas med särskilda villkor. Särskilt har härvid speciella bestämmelser för vattenhushållningen åsyftats. Utskottet anser sig kunna förutsätta att varje tillstånd förbinds med särskilda villkor i den mån så finnes erforderligt. Någon ändring av lagtexten i detta hänseende är därför inte påkallad. Ej heller finns anledning att i lagtexten föreskriva om obligatoriskt hörande av vattenrättsdomaren eftersom yttrande enligt vad ovan sagts regelmässigt kommer att inhämtas från denne.

Motionerna I: 1006 och II: 1165 bör på grund av vad sålunda anförts avslås också i förevarande del.

Enligt 12 § i lagförslaget skall sökanden när han tar tillstånd i anspråk, lämna vattenrättsdomaren meddelande därom. Vattenfallsdomaren skall kungöra meddelandet samt underrätta i ärendet utsedda sakkunniga.

I motionerna I: 1006 och II: 1165 yrkas ”att tillägg göres till 12 § i lagförslaget så att frågor, vilka redan löper på prövotid i det ordinarie vattenmålet om ifrågavarande projekt enligt 11 kap. 66 § 2 mom. vattenlagen automatiskt också skall omfatta den ytterligare skada som åvägbringas av utvidgningen av vattenregleringen”. Exempel på sådan skada sågs vara fiske.

Enligt 13 § lagförslaget skall sökanden före den 1 november 1970 till vattenrättsdomaren inkomma med inlaga, upptagande bl. a. beskrivning av den föreslagna regleringen, de upplysningar i övrigt som behövs för att bedöma ersättningsfrågorna, uppgifter på berörda fastigheter, vederbörande fastighetsägares eller nyttjanderättshavares namn och hemort samt de ersättningsbelopp sökanden anser böra utgå. Uppgifter om inlagans innehåll m. m. kommer sedan på grund av en bestämmelse i samma paragraf att kungöras i ortspressen. Kungörelsen delges med varje sakägare som berörs av företaget. Härefter kommer ersättningsfrågorna att handläggas i den ordning som brukar tillämpas för prövning av motsvarande frågor i vanliga reglerings- och kraftverksmål. Det föreliggande lagförslaget lägger inte hinder i vägen för att ersättning för skada på exempelvis fiske till följd av den tillfälliga

vattenregleringen upptas till prövning i samband med behandlingen av — jämlikt 11 kap. 66 § 2 mom. vattenlagen — uppskjutna frågor om ersättning för skador på fiske i det ordinarie vattenmålet. Emellertid kan det naturligtvis förekomma fall då det är lämpligt att skadan av den tillfälliga regleringen prövas för sig. Med hänsyn härtill bör inte heller förevarande yrkande i motionerna I: 1006 och II: 1165 vinna bifall.

I motionen II: 1164 av fru Marklund och herr Hermansson anføres bl. a. att befolkningen erfarenhetsmässigt hyser starka farhågor att de ersättningar som kan väntas bli beviljade blir ytterligt blygsamma. När det därför blir fråga om en vattenreglering utöver vad som eljest normalt anses tillrädligt hör vid antagandet av riksdagens beslut klart uttalas, att de i bygden boende människorna och kommunerna i egenskap av sakägare tillerkännes en tillfredsställande kompensation för de uppkomna olägenheterna. För att få skadeersättningsärendena allsidigt belysta bör enligt motionärerna den berörda befolkningen få möjlighet att före ersättningsärendenas avgörande göra sin mening gällande. Detta säges lämpligen kunna ske genom att berörda kommuner ges möjlighet att avge yttranden. Ekonomiska intressen och naturvårdsintressen säges tala för en sådan anordning. Med stöd av det anförda föreslår motionärerna att riksdagen i sitt utlåtande understryker de anförda synpunkterna om skadeersättningsärendenas handläggning i syfte att trygga berörda sakägares intressen.

Enligt utskottets mening kommer de berörda sakägarnas intressen att tillgodoses på ett betryggande sätt. I sammanhanget må erinras om att därest ett företag genomförts med stöd av den nu föreslagna lagen utan att ersättningsfrågorna prövats på förhand en sådan situation föreligger som avses i 2 kap. 26 § vattenlagen. Det blir således sökanden och inte den skadelidande sakägaren som får stå den risk, vilken följer av svårigheten att efteråt visa, hurudana förhållandena tidigare varit i vattnet.

Någon särskild framställning i anledning av motionen II: 1164 är därför inte påkallad.

Utskottet hemställer på grund av det anförda

- A. att riksdagen med avslag på motionerna I: 1006 och II: 1165 bifaller propositionen nr 48; samt
- B. att motionen II: 1164 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 mars 1970

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK GREBÄCK

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Göran Karlsson* (s), Svante Kristiansson (s), Åkesson (fp), Ebbe Ohlsson (m), Nils-Eric Gustafsson (cp), Ernulf* (fp) och fru Landberg (s);

från a n d r a kammaren: herrar Grebäck (cp), Ekström (s), Sundelin (s), Tobé (fp), fröken Anderson (s), herrar Olsson i Timrå (s) och Josefson i Arrie (ep).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.